

GABRIEL CASAS I GALO BARDES / ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

Les tres dècades anteriors a la Guerra Civil, recordarà Andreu Avel·lí Artís, Sempronio (*Quan Barcelona portava barret*, 1983), i als voltants del Pes de la Palla, a la Ronda de Sant Pau i a l'inici dels carrers de Muntaner i d'Aribau, les pistes de ball floriren a desenes. En algunes, batejades *acadèmies*, regnava un ordre absolut: les relacions entre alumnes i professors, designades *entrenadores*, es limitaven estrictament al ball, que exigia el lliurament d'un dels tiquets prèviament adquirits a l'entrada.

El mateix cronista detallarà ("Ja la ballem!", *Hoja del lunes*, 8 de novembre de 1982) que en aquests balls on s'arrambava l'api, els clients eren homes tímids i reprimits.

A Palma, la premsa informa el 1919 (*Foch i Fum*) que hi funciona una acadèmia de ball "de magreo i mà de moix": "mà de moix" es refereix, diu el Moll, a l'actuació moralment dolenta de les mans, sia per robar, sia, com és el cas, per palpar.

A diferència de les descrites per Sempronio, les sales del Paral·lel eren, fet i fet, locals de prostitució. Les noies hi eren anomenades dones-taxi i el ball era l'excusa per establir tractes entre la professional del sexe i el client. L'any 1933, el governador civil va tancar-ne tres, Nuevo Mundo, Arnau i Academia Moral, "per haver-se comprovat que s'hi exercia la prostitució clandestina": la no clandestina dels bordells era llavors legal.

Les acadèmies recordades per Sempronio no podien fer la competència ni als bordells ni a les sales d'espectacles en general i per això havien de tancar a les nou del vespre. "No és just que aquestes acadèmies facin la competència als cabarets i establiments similars", va declarar el governador general de Catalunya, Joan Selves.

Guerra civil, revolució, sexe... i entrenadores d'acadèmies de ball

Durant la soledat del seu exili parisenc, Rafael Tasis va dibuixar un fresc de la societat barcelonina commocionada per la Guerra Civil i la revolució, a partir de la vida dels estadants d'una casa de l'Eixample. La inèdita novel·la, 'Muntaner, 4', ha estat rescatada per l'editorial Ensiola.

Reportatge de Lluís Bonada

Rafael Tasis –aquí, a la seva llibreria de la Rambla– va escriure a l'exili *Muntaner, 4*, una crònica sobre la Barcelona de la Guerra Civil i la revolució, que finalment publica l'editorial Ensiola. Les elegants entrenadores de les acadèmies de ball de l'Eixample –com les de l'Emporium, de Muntaner, 4, la més popular i selecta de Barcelona– tenen un paper destacat en la novel·la *Muntaner, 4*. La foto de sota, també de Gabriel Casas, il·lustra l'article “Les acadèmies de ball”, de Joan Soler, publicat al setmanari *Mirador* el 12 de març de 1931.

GABRIEL CASAS I GALOBERDES / ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

Dues de les situades als voltants del carrer d'Aribau, constata el *Mirador* del 12 de març de 1931, en un reportatge signat per Joan Soler (“Les acadèmies de ball”) i il·lustrat amb fotos de Gabriel Casas, tenien “categoria d'institucions ben arrelades”.

La Sala Emporium

De ben segur n'era una la Sala Emporium, inaugurada el dia 13 d'octubre de 1927, acadèmia de ball que forma part del grup de les situades a l'inici dels carrers de Muntaner i d'Aribau referides per Sempronio. Es va instal·lar a Muntaner, 4, sota la Gran Via, just on ara hi ha la Sala Muntaner, i era de les poques que s'anunciava a la premsa. Oferia ensenyament pràctic amb “elegants senyoretetes” i hi actuava una orquestrina. “4 tiquets, una peseta, amb dret a 4 balls amb senyoreta. 60 senyoretetes entrenadores 60”. L'empresa havia també de publicar anuncis de feina: “faltan entrenadores”.

Els anuncis indicaven ben clarament l'adreça, Muntaner, 4. Quan el dia 14 de juny de 1940, dia que l'exèrcit nazi ocupa París, Rafael Tasis (Barcelona, 1906–París, 1966), que hi viu exiliat,

decideix escriure una crònica novel·lada de la Guerra Civil a través dels habitants d'un immoble, el situa just en aquesta adreça, adreça que, a més, en protagonitza el títol, *Muntaner, 4*. Entre tots els estadants d'aquesta casa enorme, repartits en 48 pisos, formen “un mosaic variat i heterogeni, a imatge de la ciutat”, li fa dir l'autor al narrador, en la introducció.

De més a més, Tasis hi col·loca als baixos una acadèmia de ball, amb el nom autèntic canviat, que, diu, s'ha convertit en “un dels llocs predilectes de la joventut barcelonina i de tot de senyors que, barcelonins o de fora, ja havien passat la joventut”. I, a més, hi fa viure, en un dels pisos, quatre germanes d'entre vint i trenta anys que treballen d'entrenadores en una altra acadèmia de ball de la Rambla de Catalunya, i que hi eren tan conegudes que “els innombrables amics de les germanes, clients seus addictes en llur tasca d'entrenadores”, les “havien batejades faceciosament ‘les quatre estacions’, hivern, primavera, estiu i tardor.

La novel·la

Sebastià Gasch, un altre membre distingit de la →

→ colònia de catalans exiliats a París, va organitzar el juny de 1941 una lectura en petit comitè de la novel·la de Tasis. Ja estava força avançada, amb unes 200 pàgines escrites.

Però Tasis, ocupat en altres projectes literaris i periodístics, tant a l'exili com durant el seu retorn, no va trobar mai l'oportunitat d'enllestir-la i repassar-la, i va quedar desada al calaix. "És una novel·la que haig de refer", va dir a Josep M. Pobleu poques setmanes abans de morir-se.

Encara que, refeta i més extensa, seria més valuosa, ja té el pes –literari i documental– suficient per justificar-ne l'edició. Així ho han pensat Montserrat Bacardí i Francesc Foguet, els professors de la Universitat Autònoma de Barcelona que l'han rescatada del fons de l'autor, conservat a la Biblioteca d'Humanitats del centre, i l'han publicada a l'editorial Ensiola.

Exiliat, i amb un present gens esperançador, Tasis s'aboca al record de la Guerra Civil i la vida quotidiana barcelonina, ja pretèrita. El present, a França i a Europa, no és gens esperançador. Acaba de presenciar l'arribada dels nazis a París. El dia de la desfílada de l'exèrcit alemany per la ciutat, escriu al pròleg, un company de la colla de catalans que la contempla parla amb un soldat, li diu que avui és un dia històric i el soldat li respon: "Sí, avui ha mort la llibertat".

Simulacres sexuals

El protagonisme que les acadèmies de ball i les entrenadores adquireixen a *Muntaner*, 4 reflecteix la importància social –i laboral– que tenien llavors, com Tasis mateix dirà més tard en la novel·la *Un crim al Paral·lel*: "els *dancings* es multipliquen per tota la capital, sota la capa més púdica de les 'Acadèmies de Ball'".

A *Muntaner*, 4, les acadèmies de ball, hi llegim, són escenaris de "simulacres sexuals". I, en contrapartida, l'immoble de Muntaner, reporta Tasis per fer versemblant la vida que es vivia a l'esquerra de l'Eixample, és escenari d'algunes de les més habituals relacions sexuals clandestines i amorals d'aquells anys. La importància concedida al sexe i a la moralitat, diuen Montserrat Bacardí i Francesc Foguet a l'epíleg, és un dels aspectes més vistosos de la novel·la.

Així, la Gertrudis Cebrià, vídua de militar, és una dama d'aspecte venerable que rep visites de noies i senyors, és a dir, lloga habitacions per a cites i surt poc, perquè ha d'estar amatent al telèfon. És una dama que exerceix el seu comerç clandestí amb una discreció exemplar.

En contrapartida, Celedònia Beltran, mare soltera de dues criatures, no té la prudència de la vídua i rep els seus amics al pis. Hi té de dispenses la Felissa i la Clotilde, dependents de perfumeria que també hi reben les seves amistats, "amb un col·lectivisme ben suspecte", una picada

JOSEP MARIA SAGARRA I PLANA / ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

d'ullet irònic a l'altre col·lectivisme, el que vindrà amb la guerra.

Al pis de dalt, Victòria Albertí, noia molt fina que té un aire d'allò més decent, viu d'un pagès casat de Girona que la visita molt de temps en temps: viu entre mobles d'un luxe cridaner, com escau a la seva condició. A l'amo de la finca, Genís Fortuny, li hauria fet gràcia prendre l'amiga al pagès, que no era més ric que ell. Però la Victòria s'hi nega: "Sóc una dona molt seriosa, jo".

L'amo va sempre darrere d'alguna llogatera complaent i en una ocasió va passar unes hores "excessivament trasbalsadores i no massa cares" amb les dues dependents de perfumeria.

Finalment, la casadeta del principal primera fa dur a l'home unes banyes "que el bon senyor no deu passar per la porta".

Mosaic heterogeni

D'altres personatges i situacions familiars representatius de l'època completen aquest "mosaic variat i heterogeni, a imatge de la ciutat", escriu el narrador en la introducció. Com l'escriptor prolífic i tronat, titllat d'escriba a l'Ateneu, que malviu de l'ofici i ha d'aguantar la marmanera despietada de la dona; l'oficial de la Model; l'antiga ballarina dels *music-halls* més esqueixats de València; l'administrador de finques; el taxista; el crupier de canari del Paral·lel; l'artista de cabaret; l'herbolari; l'operador de cinema; el policia; el porter, que s'afilia a la CNT durant la guerra, i el

BRANGOLÍ / ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

narrador, Antoni Coromines i Massana, periodista i braç dret d'un conseller de la Generalitat que serà testimoni directe dels combats provocats pels militars revoltats a Barcelona el 18 de juliol, i dels Fets d'Octubre, peripècia descrita amb detall al llarg de diverses pàgines.

I amb uns llogaters especials, representatius d'un problema estranger, la dels jueus que prefereixen una Barcelona en guerra a la persecució ètnica: el comerciant estranger Isaac Chone s'instal·la en un pis amb les seves dues filles.

Amb la guerra i la revolució, moltes coses es trastocuen. L'acadèmia de ball de la Rambla de Catalunya es tanca i deixa al carrer les quatre germanes entrenadores. Com que les penúries de la guerra escurcen les distàncies entre veïns, la mare i la germana del metge Antoni Pla no troben deshonorant de conversar amb elles i fins i tot rebre la gran, Rosa, i la petita, Enriqueta, a casa, "tot i saber que havien fet tronar i ploure a les acadèmies de ball".

El motiu de la visita era laboral. Volien treballar d'infermeres, ofici que havien après de més joves. El metge accedeix a recomanar-les. Era difícil, diu el narrador, negar res a aquella Rosa que s'abocava damunt els homes cercant-los els ulls, negant-los de perfum i posant en la mirada aquella dolça tendresa suplicant tan eficaç per a arrencar a un ballador trenta tiquets en lloc de vint.

Motiu laboral i alhora patriòtic. "Ara tots hem de sevir, no és cert? Avui mana el poble, i tots

Uns civils, armats, i membres de la guàrdia d'assalt controlen la Via Laietana de Barcelona amb motiu de la revolta militar de juliol de 1936. Les bombes van destruir els edificis de Gran Via/Balmes, de Barcelona, el dia 11 de març de 1938. Rafael Tasis parla de la ciutat revolucionària del 36 i dels bombardeigs d'aquell fatídic dia en la novel·la inèdita que va escriure l'any 1940, a París, *Muntaner, 4*.

hem d'ajudar a la seva victòria. El poble som tots, oi doctor?", comenta la Rosa, que ara cada matí llegeix la *Soli*.

La revolució posa en perill la vida del propietari –i també la butxaca, perquè molts llogaters deixen de pagar-li, i un d'ells, convertit en milicià, li fa xantatge. Però aconsegueix un passaport fals, a preu d'or, i pot fugir a l'estranger, gràcies a un argentí que farà el mateix amb el ric pagès de Girona. En contrapartida, el prestamista Pere Fortianell no hi és a temps: el van a buscar a casa i al cap de pocs dies apareix mort a la Rabassada.

Ordre revolucionari

Amb la revolució, constata Tasis, apareix la destrucció, el terror, els lladres, els assassins vulgars, al costat de l'afany de corregir les injustícies o els oblitats de la vella societat, "d'establir, mal que fos a costa de dolorosos esforços, allò que Companys havia batejat amb un nom contradictori: el nou ordre revolucionari".

La Barcelona en guerra és també la Barcelona bombardejada. Moltes bombes cauen ben a prop de l'edifici de Muntaner. El narrador descriu el violent i famós bombardeig que va afectar diversos edificis, a la cantonada entre Balmes i la Gran Via, el del dia 11 de març del 1938. És, aquí, fidel als fets. Cau, recorda, la façana del diari *La Publicitat*, la meitat de la casa del baró de Bonet, i, al davant, l'edifici on hi havia l'associació anarquista Los de Ayer y de Hoy.

Però l'endemà –i això és ficció– una bomba ensorra tot l'edifici de Muntaner, 4. El text deixa en l'aire els que hi han quedat colgats, a l'espera d'un capítol que Tasis no escriurà mai.

L'edifici de Muntaner 4 i la Sala Emporium dels baixos sí que sobreviuran a la guerra. Durant la postguerra s'hi podia trobar, a l'Emporium, companyia femenina de pagament i assistir a espectacles en directe amb números de *varietés*. Ballarines i algunes vedets alternaven amb els clients. La dècada dels anys 50 va pujar de categoria i va acollir grans figures musicals com Josephine Baker, Charles Aznavour i Gilbert Be-caud, i el 1980 es va convertir en discoteca, abans d'aixoplugar el teatre actual.

Però les acadèmies de ball no tornaran més. Les noves generacions ja no van poder llegir, en un irrepitible *Mirador*, anècdotes similars a la que apareix en la secció "Mirador indiscret", el 19 de setembre del 1935, protagonitzada per un poeta autodidacte i una acadèmia de ball. Els de *Mirador* enxampen el poeta, Domènec Perramon, a la sortida d'una acadèmia de ball, i ell es justifica dient que n'és client per sortir al pas de les males volences de certa gent que els agrada propalar que "sóc un autodidacte" i que, per tant, com la majoria d'aquests, "abomino l'acadèmia". ●